

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
(ایرانداک)

پژوهشگاه علوم اطلاعات
رساله دکتری رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی

عنوان

طراحی مدل مفهومی نظام ملی نشر علمی

نگارش

افروز همراهی

استاد راهنما

دکتر رویا پورنقی

دکتری تخصصی علم اطلاعات و دانش‌شناسی، استادیار پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک)

استاد مشاور

دکتر داریوش مطلبی

دکتری تخصصی علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشیار دانشکده ادبیات، دانشگاه آزاد واحد شهر ری

مهر ۱۴۰۱

به نام خدا

 وزارت علوم، تحقیقات و فناوری پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایراندا)		صورت جلسه دفاع از رساله دکتری	
تاریخ	۱۴۰۱/۰۷/۰۹	نام و نام خانوادگی دانشجو	افروز همراهی
شماره ملی	۲۴۵۲۱۷۸۳۵۷	رایانامه شخصی	afroozhamrahi@yahoo.com

عنوان رساله: طراحی مدل مفهومی نظام ملی نشر علمی	
رشته تحصیلی	علم اطلاعات و دانش شناسی
گرایش	گرایش
بازرسی اطلاعات و دانش	

هیئت داوران پس شنیدن گزارش و دفاع دانشجو، رساله وی را داور و آن را «عالی» ☒ «بسیار خوب» ☐ «خوب» ☐ «غیر قابل قبول» ☐ ارزشیابی کرد.			
مست	نام و نام خانوادگی و استگی سازمانی (پژوهشگاه / دانشگاه / ...)	مرتبه علمی	شماره ملی و رایانامه سازمانی
استاد راهنما	رویا پورنقی	استادیار	۰۰۶۲۳۱۶۰۹۵ pournaghi@randoc.ac.ir
استاد	پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران		
راهنمای دوم			
استاد مشاور	داریوش مقلبی	دانشیار	۲۹۷۰۵۴۳۹۹۰ Dariushmallabi@iausr.ac.ir
استاد مشاور	دانشگاه آزاد واحد باغکوار (سرمه)		
استاد			
استاد داور	پهناز نوروزی	دانشیار	۶۰۳۹۰۵۳۴۰۲ y.norcuzi@qom.ac.ir
استاد داور	مهدی علیپور حادانی	استادیار	۱۲۷۵۷۲۹۵۳۵ Meh.hafezi@atu.ac.ir
استاد داور	دانشگاه علامه طباطبائی		
استاد داور	فریدون دودویی	استادیار	۴۳۲۲۰۵۵۵۲۴ dorcudi@randoc.ac.ir
استاد داور	پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران		

تأیید ناظر	نام و نام خانوادگی	مست	اعضا
	لیلا نامداریان	سرپرست معاونت پژوهش و آموزش	

تقدیم نامہ

اگر این مختصر را ارزشی است؛

آن را تقدیم می کنم به آستان مقدس:

امام محمد بن علی

باقر العلم بعد نبی (ص)

باشد که غنای دفتر خالی از معرفت و تهی از دانشم، روشن به نام مقدسش گردد.

برسم من لم یکر المخلوق، لم یکر الخالق

منی توانم معنایی بالاتر از تقدیر و شکر بر زبانم جاری سازم؛ و سپاس خود را در وصف استادان خویش آشکار نمایم. از استاد کرامی؛ سرکار خانم دکتر رویا پورنتی که با صبر و حوصله، از هیچ گلی در این مسیر از من دریغ ننمودند و زحمت را بهائی این پایان نامه را بر عهده گرفتند؛ کمال تشکر و قدرانی را دارم. از جناب آقای دکتر داریوش مطلبی که زحمت مشاوره این پایان نامه را متقبل شدند و در طول تحصیل از محضرشان بهره بردم پاسکزارم.

از خانواده عزیزم مگرم که در طول زندگی و دوران تحصیل همراه و مشوقم بودند و با ایشا و از خود که هستی و تحمل زحمت، یاری ام نمودند.

از استادان کرامی که در به سرانجام رساندن این پژوهش نهایت بخاری را داشتند پاسکزارم.

در انتها از هجلی ویاری و دوستان و بهجلاسی های عزیزم خانم دکتر امیرا کریمی، خانم دکتر فرزانه سلی و ایقان، آقای دکتر بهروز رسولی و خانم دکتر مریم موسوی زاده که هر یک به نوعی مراد این مسیر یاری نمودند مگرم.

چکیده

هدف: طراحی و پیاده سازی نظام نشر علمی در سطح ملی یکی از اصلی ترین موضوعات مورد توجه محققین، متخصصین و مدیران بالادستی در کشورها بوده و در چشم انداز بیست ساله کشور ایران نیز بر آن تأکید شده است. نظام فعلی نشر علمی با مشکلات متعددی از جمله: افزونگی، تناقض، تنش، عدم شفافیت در مؤلفه ها و روابط حاکم بر آن روبروست و حتی الکترونیکی شدن حوزه نشر تاثیری بر حل مسائل آن نداشته است. ایجاد نظام ملی نشر علمی بر یکپارچگی فرآیندها و محتوا، امکان تجزیه و تحلیل منظم شکاف ها، شناسایی فعالیت هایی که به رقابت علمی کمک می کند و تعیین میزان استفاده از محصولات علمی اثرات مثبت خواهد داشت. از این رو، این پژوهش در نظر دارد از طریق تعیین شاخص ها و مؤلفه های نشر علمی به استخراج مدل مفهومی نظام ملی نشر علمی بپردازد و بر اساس مدل استخراج شده، ظرفیت های کشور جهت پیاده سازی مدل مفهومی نظام نشر علمی را مورد بررسی قرار دهد.

روش شناسی پژوهش: پژوهش حاضر از نوع اکتشافی متوالی و به روش سه سویه سازی است. با استفاده از داده ها کمی و کیفی مؤلفه های نظام نشر علمی استخراج و مدل مفهومی نظام نشر علمی طراحی شد. برای استخراج مؤلفه ها و شاخص ها از مرور نظام مند متون استفاده شد و ۳۱۳ مدرک به صورت تمام متن مورد بررسی قرار گرفت؛ سپس برای تعیین وضعیت مؤلفه ها و شاخص های شناسایی شده، در اکوسیستم نشر علمی، چک لیستی از آن ها تدوین شد و وضعیت آن ها در ۱۲ خرده نظام های نشر علمی مشاهده شد. بعد از انجام اصلاحات مورد نیاز چارچوب مفهومی نظام نشر علمی طراحی شد و از نظر ۳۰ نفر از متخصصان داخلی و خارجی مورد تأیید قرار گرفت. برای بومی سازی مدل مفهومی متناسب با ظرفیت اکوسیستم نشر علمی کشور از روش کیفی و مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد. مشارکت کنندگان در این بخش از پژوهش شامل ۱۹ نفر از خبرگان نشر علمی است. سوالات این بخش از پژوهش شامل مشکلات کلی اکوسیستم نشر علمی کشور، مشکلات مؤلفه ها و شاخص های نظام نشر علمی در ایران و اولویت بندی مؤلفه ها و شاخص های نظام نشر علمی به منظور پیاده سازی نظام نشر علمی در کشور است.

یافته ها: براساس مطالعات مرور نظام مند ۱۲ مؤلفه شامل: دسترسی، ارتباطات، کنترل، زیرساخت، پشتیبانی، فناوری، اقتصاد، منابع علمی، ارزیابی، آموزش و اخلاق برای نظام نشر علمی شناسایی شد. این مؤلفه ها و شاخص های آن در خرده نظام های نشر علمی مورد بررسی قرار گرفت، یافته های این بخش حاکی از این بود که بسته به نوع، کارکرد، اهداف و قدمت خرده نظام ها، از مؤلفه های شناسایی شده استفاده شده بود. خرده نظام هایی که قدمت آن ها بیشتر بود به نسبت از مؤلفه ها و

شاخص‌های نشر علمی بیشتری از خرده‌نظام‌هایی که در سال‌های اخیر شکل گرفته‌اند استفاده کرده‌اند. نظر سنجی از تجربه‌های نشر علمی در خصوص مؤلفه‌های شناسایی شده نیز در اکثر موارد با یافته‌های بررسی خرده‌نظام‌ها هم سو و در تعدادی از شاخص‌ها اختلاف داشت. یافته‌های بخش بومی سازی نیز نشان می‌دهد ابعاد شناسایی شده در مدل مفهومی نظام نشر علمی برای طراحی نظام نشر علمی کشور ضرورت دارد، اما با توجه به شرایط اقتصادی، فنی، فرهنگی و زیرساختی در حال حاضر می‌توان تعدادی از شاخص‌ها را در اولویت طراحی نظام نشر کشور قرار داد.

نتیجه‌گیری: نتایج مطالعات سه‌سویه‌سازی نشان می‌دهد در هر سه مطالعه مؤلفه‌های شناسایی شده برای نظام نشر علمی مورد تأیید قرار گرفت و اندک اختلاف‌هایی که در این سه مطالعه وجود داشت به کاربست برخی از شاخص‌های نظام نشر علمی مربوط می‌شود. نتایج بومی سازی مدل نیز حاکی از آن است که، تمامی ۱۲ مؤلفه نظام نشر علمی مورد توجه خبرگان نشر علمی قرار گرفت و از میان ۳۹ شاخص ۲۱ شاخص به منظور پیاده سازی نظام نشر علمی کشور در اولویت هستند.

در مجموع نتایج این پژوهش نشان می‌دهد تصمیم برای پیاده‌سازی نظام نشر علمی کشور، سیاست‌گذاران را ملزم به تدوین برنامه استراتژیک جامع در بافت وسیع‌تر خواهد نمود، و فرصتی را برای طراحان بوجود خواهد آورد تا بتوانند به طراحی و توسعه استانداردهای تولید، مبادله، توزیع و به‌کارگیری اطلاعات علمی بپردازند. به متولیان آثار علمی امکان ارتباط علمی پایدار و گسترده را خواهد داد زیرا تحقق چنین ارتباط علمی نیازمند زیرساخت مناسب، مقررات اخلاقی، قوانین و مقررات مدون، فرآیندهای تعریف‌شده، و پشتیبانی صحیح است. توسعه-دهندگان سیستم مجال خواهند یافت، مسائل زبانی را به عنوان ابزار ارتباط (با سیستم و متخصصان) ارتقاء دهند. با توجه به شرایط اقتصادی، فنی و فرهنگی اولویت‌بندی شاخص‌های شناسایی شده نظام نشر علمی کشور کمک می‌کند تا جامعه مراحل اساسی برای تحقق و پیاده‌سازی نظام نشر علمی را شروع نمایند. برخی از خروجی این نظام برای جامعه، رشد و توسعه‌ی علمی کشور در نظام جهانی نشر علمی از طریق ارزیابی کیفیت برون‌دادهای علمی و نظارت بر اصول اخلاقی، توسعه ارتباطات علمی، کاهش هزینه‌ها از طریق بازنویسی اهداف و وظایف سازمان‌هایی که کارکرد مشترک دارند، پشتیبانی مناسب از متولیان علم و دانش از طریق حفظ حقوق مادی و

معنوی آثار، حفظ امنیت داده‌ها و برنامه‌ریزی بر اساس آن و بهبود اقتصاد نشر است. امید است با راه‌اندازی این نظام، شاهد دسترسی گسترده به اطلاعات علمی، توسعه‌ی ارتباطات علمی، کنترل-های سازنده، ارتقاء استانداردها، تجدیدنظر در قوانین و سیاست‌گذاری‌های نشر علمی، بهبود مسائل زبانی، ارزیابی‌های جامع، رفع مشکلات بدرفتاری علمی، هدفمند شدن آموزش‌های حوزه نشر علمی کشور باشیم.

کلیدواژه‌ها: نشر، نشر علمی، نشر تخصصی، نشر دانشگاهی، نظام ذخیره و بازیابی اطلاعات، نظام نشر علمی

فهرست نوشتار

۱۸.....	۱. کلیات پژوهش
۱۸.....	۱-۱. مقدمه
۱۹.....	۲-۱. بیان مسئله
۲۵.....	۳-۱. ضرورت و اهمیت پژوهش
۲۷.....	۴-۱. اهداف پژوهش
۲۷.....	۱-۴-۱. هدف اصلی
۲۷.....	۲-۴-۱. هدف‌های فرعی
۲۷.....	۵-۱. سؤال‌های پژوهش
۲۷.....	۱-۵-۱. سؤال اصلی پژوهش
۲۸.....	۲-۵-۱. سؤال‌های فرعی پژوهش
۲۸.....	۶-۱. تعاریف نظری و عملیاتی
۳۱.....	۷-۱. فرآیند پژوهش
۳۴.....	۲. ادبیات و پیشینه‌ی پژوهش
۳۴.....	۱-۲. مقدمه
۳۵.....	۲-۲. مبانی نظری
۳۵.....	۱-۲-۲. تاریخچه نشر علمی
۳۹.....	۲-۲-۲. نشر علمی

۴۲	۳-۲-۲. ویژگی های نشر علمی
۴۳	۴-۲-۲. محمل های نشر علمی
۴۵	۵-۲-۲. نشر علمی و اصول آن
۴۷	۶-۲-۲. کارکرد نشر علمی
۴۷	۷-۲-۲. مدل های نشر علمی
۵۸	۳-۲. پیشینه پژوهش
۵۸	۱-۳-۲. پیشینه های داخل کشور
۶۱	۲-۳-۲. پیشینه های خارج از کشور
۸۷	۴-۲. جمع بندی پیشینه ها
۱۰۳	۳. روش شناسی پژوهش
۱۰۳	۱-۳. مقدمه
۱۰۳	۲-۳. روش شناسی پژوهش
۱۰۵	۳-۳. مراحل پژوهش
۱۰۶	۴-۳. جامعه و نمونه پژوهش
۱۰۶	۱-۴-۳. بخش اول: مرور نظام مند: تعیین شاخص ها و مؤلفه های مفهومی نظام نشر علمی
	۲-۴-۳. بخش دوم: تعیین وضعیت مؤلفه ها و شاخص های نظام نشر علمی و تکمیل سایر
۱۱۵	شاخص ها بر اساس بررسی خرده نظام های نشر علمی
	۳-۴-۳. تأیید مؤلفه ها و شاخص های نظام نشر علمی و مدل اولیه نظام نشر علمی از نظر
۱۲۲	خبرگان نشر علمی
	۴-۴-۳. گام سوم پژوهش: بررسی شکاف موجود در وضعیت فعلی نشر علمی کشور با
۱۳۱	چارچوب مفهومی نظام نشر علمی (بومی سازی نظام نشر علمی)

۳-۵. جمع‌بندی فصل سوم	۱۳۷
۴. یافته‌های پژوهش	۱۴۰
۴-۱. مقدمه	۱۴۰
۴-۲. اطلاعات توصیفی پژوهش	۱۴۰
۴-۲-۱. اطلاعات توصیفی گام اول: شاخص‌ها و مؤلفه‌های اصلی مدل مفهومی نظام نشر علمی با استفاده از مرور نظام‌مند چیست؟	۱۴۰
۴-۲-۲. اطلاعات توصیفی گام اول- شاخص‌ها و مؤلفه‌های اصلی مدل مفهومی نظام نشر علمی با استفاده از بررسی خرده‌نظام‌ها چیست؟	۱۴۲
۴-۳. خلاصه یافته‌های گام‌های پژوهش	۱۴۳
۴-۳-۱. خلاصه یافته‌ها گام اول: شاخص‌ها و مؤلفه‌های اصلی مدل مفهومی نظام نشر علمی با استفاده از مرور نظام‌مند چیست؟	۱۴۳
۴-۳-۲. خلاصه یافته‌ها گام اول- شاخص‌ها و مؤلفه‌های اصلی مدل مفهومی نظام نشر علمی با استفاده از بررسی خرده‌نظام‌ها چیست؟	۱۵۸
۴-۳-۳. خلاصه یافته‌ها گام دوم: چهارچوب اولیه مدل مفهومی نظام نشر علمی با نظر سنجی از خبرگان داخلی و بین‌المللی چگونه است؟	۱۸۷
۴-۳-۴. خلاصه یافته‌ها گام سوم: شکاف‌های موجود در بین اکوسیستم نشر علمی کشور با مدل مفهومی نظام نشر علمی چیست؟	۱۹۰
۴-۳-۱. ضرورت طراحی نظام یکپارچه نشر علمی در کشور	۱۹۰
۴-۳-۲. مشکلات طراحی نظام یکپارچه نشر علمی کشور از نظر ابعاد اصلی نظام نشر علمی	۱۹۸
۳-۴-۴. اولویت‌بندی شاخص‌های نظام نشر علمی برای پیاده‌سازی نظام نشر علمی کشور	۲۰۸

۴-۴. جمع بندی یافته‌ها.....	۲۲۰
۵. بحث و نتیجه‌گیری	۲۲۳
۱-۵. مقدمه	۲۲۳
۲-۵. بحث و بررسی پرسش‌های پژوهش	۲۲۳
۱-۲-۵. شاخص‌ها و مؤلفه‌های اصلی مدل مفهومی نظام نشر علمی (با استفاده از مرور نظام مند و بررسی خرده‌نظام‌ها) چیست؟	۲۲۳
۲-۲-۵. چهارچوب اولیه مدل مفهومی نظام نشر علمی (با نظرسنجی از خبرگان داخلی و بین‌المللی) چگونه است؟	۲۲۸
۳-۲-۵. مدل مفهومی نظام نشر علمی چگونه است؟	۲۴۲
۴-۲-۵. شکاف‌های موجود در بین اکوسیستم نشر علمی کشور با مدل مفهومی نظام نشر علمی چیست؟	۲۴۸
۱-۴-۲-۵. مشکلات اکوسیستم نشر علمی کشور چیست؟	۲۴۸
۲-۴-۲-۵. مشکلات مؤلفه‌های نشر علمی در کشور چیست؟	۲۵۵
۳-۴-۲-۵. اولویت شاخص‌های نشر علمی برای پیاده‌سازی نظام نشر علمی در کشور چگونه است؟	۲۵۸
۵-۳. بحث و نتیجه‌گیری	۲۶۱
۴-۵. پیشنهادات	۲۶۴
۱-۴-۵. پیشنهادهای اجرایی	۲۶۴
۲-۴-۵. پیشنهادهای علمی	۲۶۶
۶. منابع و مآخذ	۲۶۹

فهرست جدول‌ها

جدول ۱-۲. جمع بندی پیشینه های داخلی	۸۷
جدول ۲-۲. جدول جمع بندی پیشینه های خارج	۸۹
جدول ۱-۳. معیارهای انتخاب منابع تحلیل محتوا	۱۰۸
جدول ۲-۳. استراتژی جستجو در پایگاه اسکوپوس	۱۱۰
جدول ۳-۳. استراتژی جستجو در پایگاه وب او ساینس	۱۱۰
جدول ۳-۴. ضریب توافق میان دو پژوهشگر در تأیید کیفیت منابع مرور نظام‌مند	۱۱۲
جدول ۳-۵. کددهی و تجزیه تحلیل محتوا در مرور نظام‌مند	۱۱۲
جدول ۳-۶. نمونه خرده‌نظام‌های نشر علمی	۱۱۶
جدول ۳-۷. نمونه سنجش پایایی چارچوب مفهومی نظام نشر علمی	۱۲۳
جدول ۳-۸. ویژگی افراد شرکت‌کننده در تعیین روایی محتوایی ابزار پژوهش	۱۲۶
جدول ۳-۹. نظر سنجی از تجربه‌های نشر علمی در خصوص مؤلفه‌ها و شاخص‌های نظام نشر علمی	۱۲۸
جدول ۳-۱۰. اطلاعات نمونه‌ی شرکت‌کننده در مصاحبه	۱۳۴
جدول ۴-۱. مؤلفه‌ها و شاخص‌های نظام نشر علمی بر اساس مرور نظام‌مند	۱۴۴
جدول ۴-۲. عوامل تأثیرگذار بر اکوسیستم نشر علمی	۱۵۵
جدول ۴-۳. وضعیت مؤلفه دسترسی در خرده‌نظام‌های نشر علمی	۱۵۸
جدول ۴-۴. وضعیت مؤلفه ارتباطات در خرده‌نظام‌های نشر علمی	۱۶۰
جدول ۴-۵. وضعیت مؤلفه کنترل در خرده‌نظام‌های نشر علمی	۱۶۲

جدول ۴-۶. وضعیت مؤلفه زیرساخت در خرده‌نظام‌های نشر علمی	۱۶۵
جدول ۴-۷. وضعیت مؤلفه زبان در خرده‌نظام‌های نشر علمی	۱۶۷
جدول ۴-۸. وضعیت مؤلفه مواد (منابع اطلاعاتی) در خرده‌نظام‌های نشر علمی	۱۶۸
جدول ۴-۹. وضعیت مؤلفه پشتیبانی در خرده‌نظام‌های نشر علمی	۱۷۱
جدول ۴-۱۰. وضعیت مؤلفه فناوری در خرده‌نظام‌های نشر علمی	۱۷۳
جدول ۴-۱۱. وضعیت مؤلفه اقتصادی در خرده‌نظام‌های نشر علمی	۱۷۴
جدول ۴-۱۲. وضعیت مؤلفه ارزیابی در خرده‌نظام‌های نشر علمی	۱۷۸
جدول ۴-۱۳. وضعیت مؤلفه آموزش در خرده‌نظام‌های نشر علمی	۱۸۰
جدول ۴-۱۴. وضعیت مؤلفه اخلاق در خرده‌نظام‌های نشر علمی	۱۸۳
جدول ۴-۱۵. روایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های شناسایی شده نظام نشر علمی	۱۸۷
جدول ۴-۱۶. مشکلات نبود نظام یکپارچه نشر علمی در کشور	۱۹۰
جدول ۴-۱۷. مشکلات پیاده‌سازی نظام یکپارچه نشر علمی در کشور	۱۹۲
جدول ۴-۱۸. مزایا و پیامدهای احتمالی پیاده‌سازی نظام یکپارچه نشر علمی برای کشور	۱۹۳
جدول ۴-۱۹. مزایا و پیامدهای احتمالی پیاده‌سازی نظام یکپارچه نشر علمی برای به‌ذی‌نفعان و بازیگران	۱۹۵
جدول ۴-۲۰. مسئولیت پیاده‌سازی نظام یکپارچه نشر علمی کشور	۱۹۶
جدول ۴-۲۱. افراد و نهادهای هسته در برنامه‌ریزی و تصمیمات کلان نظام یکپارچه نشر علمی کشور	۱۹۸
جدول ۴-۲۲. مشکلات دسترسی به اطلاعات علمی در اکوسیستم نشر علمی کشو	۱۹۸
جدول ۴-۲۳. مسائل ارتباطات علمی در اکوسیستم نشر علمی کشور	۱۹۹
جدول ۴-۲۴. مسائل کنترل در اکوسیستم نشر علمی کشور	۲۰۰

جدول ۴-۲۵. مسائل زیرساخت در اکوسیستم نشر علمی کشور	۲۰۱
جدول ۴-۲۶. مسائل زبان در اکوسیستم نشر علمی کشور	۲۰۲
جدول ۴-۲۷. مسائل مواد(منابع اطلاعاتی) در اکوسیستم نشر علمی کشور	۲۰۲
جدول ۴-۲۸. مسائل پشتیبانی در اکوسیستم نشر علمی کشور	۲۰۳
جدول ۴-۲۹. مسائل فناوری در اکوسیستم نشر علمی کشور	۲۰۴
جدول ۴-۳۰. مسائل اقتصادی در اکوسیستم نشر علمی کشور	۲۰۵
جدول ۴-۳۱. مسائل ارزیابی در اکوسیستم نشر علمی کشور	۲۰۵
جدول ۴-۳۲. مسائل آموزش در اکوسیستم نشر علمی کشور	۲۰۶
جدول ۴-۳۳. مسائل اخلاق در اکوسیستم نشر علمی کشور	۲۰۷
جدول ۴-۳۴. اولویت‌بندی شاخص‌های دسترسی برای پیاده‌سازی نظام نشر علمی کشور	۲۰۸
جدول ۴-۳۵. اولویت‌بندی شاخص‌های ارتباطات برای پیاده‌سازی نظام نشر علمی کشور	۲۰۹
جدول ۴-۳۶. اولویت‌بندی شاخص‌های کنترل برای پیاده‌سازی نظام نشر علمی کشور	۲۱۰
جدول ۴-۳۷. اولویت‌بندی شاخص‌های زیرساخت برای پیاده‌سازی نظام نشر علمی کشور	۲۱۱
جدول ۴-۳۸. اولویت‌بندی شاخص‌های زبان برای پیاده‌سازی نظام نشر علمی کشور	۲۱۳
جدول ۴-۳۹. اولویت‌بندی شاخص‌های مواد(منابع اطلاعاتی) برای پیاده‌سازی نظام نشر علمی کشور	۲۱۴
جدول ۴-۴۰. اولویت‌بندی شاخص‌های پشتیبانی برای پیاده‌سازی نظام نشر علمی کشور	۲۱۴
جدول ۴-۴۱. اولویت‌بندی شاخص‌های فناوری برای پیاده‌سازی نظام نشر علمی کشور	۲۱۵
جدول ۴-۴۲. اولویت‌بندی شاخص‌های اقتصاد برای پیاده‌سازی نظام نشر علمی کشور	۲۱۶
جدول ۴-۴۳. اولویت‌بندی شاخص‌های ارزیابی برای پیاده‌سازی نظام نشر علمی کشور	۲۱۷
جدول ۴-۴۴. اولویت‌بندی شاخص‌های آموزش برای پیاده‌سازی نظام نشر علمی کشور	۲۱۸

جدول ۴-۴۵. اولویت‌بندی شاخص‌های اخلاق برای پیاده‌سازی نظام نشر علمی کشور.....	۲۱۹
جدول ۵-۱. چهارچوب مفهومی نظام نشر علمی (و وضعیت مؤلفه‌ها و شاخص‌های براساس هر سه	
مطالعه)	۲۲۹

فهرست اشکال

شکل ۱-۲. نمودار چرخه حیات پژوهش	۴۹
شکل ۲-۲. مدل نظام‌های اطلاعاتی	۴۹
شکل ۳-۲. مدل نشر آثار علمی	۵۰
شکل ۴-۲. مدل فلکی بازیگران اصلی عرصه نشر دانشگاهی	۵۱
شکل ۵-۲. مدل چهار کانالی دسترسی به بودجه عمومی برای ناشران دانشگاهی	۵۳
شکل ۶-۲. مدل فرآیند انتشارات دانشگاهی	۵۴
شکل ۷-۲. بازیگران شبکه نوظهور انتشارات علمی در دانشگاه	۵۶
شکل ۸-۲. مدل نشر علمی اشتراک محور	۵۷
شکل ۹-۲. مدل نشر علمی دسترسی آزاد	۵۷
شکل ۱۰-۲. مدل توسعه خدمات چکیده‌نویسی در توسعه نشر علمی	۶۵
شکل ۱-۵. مدل مفهومی نظام نشر علمی	۲۴۲
شکل ۲-۵. مدل مفهومی نظام نشر علمی	۲۴۶

فهرست نمودارها

نمودار ۱-۲. سیر تاریخی تحولات نشر علمی در جهان	۳۸
نمودار ۲-۲. سیر مطالعات در زمینه نشر علمی در جهان بر اساس سال	۳۸
نمودار ۳-۲. سیر مطالعات در زمینه نشر علمی بر اساس کشورها	۳۹
نمودار ۱-۳. مراحل انجام پژوهش	۱۰۶
نمودار ۲-۳. فلوچارت پریزما برای مرور نظام‌مند نشر علمی	۱۱۴

- مودار ۱-۴. سیر مطالعات حوزه نشر علمی (اسکوپوس ۱۴۰۰) ۱۴۱
- نمودار ۲-۴. مطالعات انجام شده در حیطه نشر علمی به تفکیک رشته (اسکوپوس ۱۴۰۰) ۱۴۲
- نمودار ۳-۴. مطالعات حوزه نشر علمی به تفکیک کشورها (اسکوپوس ۱۴۰۰) ۱۴۲
- نمودار ۴-۴. فراوانی استنادی خرده نظام های نشر علمی بر اساس مرور نظام مند (اسکوپوس ۱۴۰۰) ۱۴

فهرست پیوست‌ها

- پیوست الف. گروه‌بندی اولیه مؤلفه‌ها و شاخص‌های نشر علمی همراه با مصادیق (استخراج‌شده از مرور نظام‌مند) ۲۹۶
- پیوست ب. گروه‌بندی اولیه عوامل تأثیرگذار بر نظام نشر علمی همراه با مصادیق (استخراج‌شده از مرور نظام‌مند متون نشر علمی) ۳۰۶
- پیوست ج. تمامی مراکز استخراج‌شده از مرور نظام‌مند متون برای بررسی خرده‌نظام‌های نشر علمی ۳۰۷
- پیوست د. پرسشنامه نظرسنجی از خبرگان نشر علمی ۳۱۴
- پیوست ه. اطلاعات خبرگان شرکت‌کننده در مصاحبه ۲۲۵
- پیوست و. پرسش‌های مصاحبه: امکان‌سنجی وضعیت فعلی کشور برای پیاده‌سازی نظام نشر علمی ۳۲۷

فصل اول

کلیات پژوهش

۱. کلیات پژوهش

۱-۱. مقدمه

در سال های اخیر انتشارات علمی با یک انقلاب بزرگ مواجه شده است که پیشرفت های فنی و مخازن دسترسی آزاد، مسائل مالی و توسعه سیاست دسترسی آزاد (Statzner and Resh 2010)، معیارهای ارزیابی و فرآیندهای داوری و سوکور و نظایر آن را دربرمی گیرد (Mulligan & Raphael 2010, 26). امروزه، تولید و نشر تحقیقات علمی به عنصری کلیدی در جوامع دانش محور تبدیل شده است؛ گردش دانش، انتقال فناوری، شبکه سازی و همکاری های فردی و بین المللی است که می تواند به ایجاد یک جامعه مبتنی بر دانش گسترده کمک کند (Kindelan 2009, 95). در کنار این عوامل، عناصر مختلف دیگری نیز وجود دارند که نقش مهمی در شکل گیری یک نظام نشر علمی ایفا می کنند. از جمله نشر علوم به زبان ملی و بین المللی است که نمی توان نادیده گرفت و هدف در وهله اول رساندن برون دادهای علمی به مخاطبان ملی، و در وهله دوم نشر آثار داخلی در بین خوانندگان بین المللی است (Kindelan, 2009, 97).

در این فصل به بیان مسئله، ضرورت و اهمیت، هدف های اصلی و فرعی، سؤالات اصلی و فرعی، تعاریف نظری و عملی نظام نشر علمی پرداخته شده است. در پایان فصل، فرآیند پژوهش ارائه شده است.

۱-۲. بیان مسئله

با توجه به اینکه نشر علمی از مؤلفه های مهم رشد و توسعه فرهنگی کشورهاست و از عوامل اصلی شکل گیری جامعه آگاه، مسئول و پاسخگو است، همواره مورد توجه دولت مردان و سیاست گذاران قرار دارد. علیرغم این مزایا، نشر علمی با موانع و مسائل متعددی مواجه است که این مشکلات و موانع را می توان به موانع درونی (نظیر همپوشانی وظایف) یا موانع بیرونی (نظیر موانع سیاسی، اجتماعی) تقسیم کرد که بدون توجه همه جانبه به آنها، نشر علمی در عمل نمی تواند به کارایی و بازدهی کامل دست یابد (مطلبی ۱۳۹۸، ۲۰۶).

نشر علمی، اصطلاح عامی است که فرآیندهای مختلفی را دربرمی گیرد که از طریق آن، متخصصان می توانند در جریان ایجاد دانش، اطلاعات را با یکدیگر تبادل نمایند (Obuh 2013, 54). علم که به طور فزاینده ای دارای تأثیر و ارزش اجتماعی است، تحت تأثیر تغییرات پیچیده ای مانند جهانی شدن و تسلط فزاینده منافع تجاری قرار دارد (Statzner and Resh 2010). نظام نشر علمی از زمان های بسیار دور وجود داشته و با گذشت زمان تکامل یافته است. فناوری های اطلاعات و ارتباطات با تقویت ارتباطات بین متخصصان، تغییرات چشمگیری در شیوه های تحقیقاتی نشر علمی مانند: دسترسی به انواع اطلاعات، ارائه سکوهای متنوعی از توزیع و نشر علمی ایجاد کرده است (Obuh 2013, 54).